

AZƏRBAYCAN MUSIQI MƏDƏNİYYƏTİNDƏ FƏRHƏNG HÜSEYNOVUN YARADICILIQ NAILİYYƏTLƏRİ

Aynurə ƏLİYƏVA

Təqdim edilən məqalədə Azərbaycan bəstəkarı Fərhəng Hüseynovun yaradıcılıq portretinə nəzər salınmışdır. Yaradıcılığa XX əsrin 70-ci illərindən başlayan F.Hüseynov Azərbaycan musiqi mədəniyyətində özünəməxsus və layiqli yerlərdən birini tutur. O, klassik musiqinin bir çox janrlarına müraciət etmiş, sonata, konsert, kvartet, simfoniya, kantata, oratoriya, opera, balet, kino musiqisi, romans və s. janrlarda əsərlər bəstələmişdir. F.Hüseynovun "Kodayu" operası yapon mövzusunda yazılmış ilk əsərdir və Yaponiyanın musiqi tarixinə ilk yapon operası kimi daxil olmuşdur. Bəstəkarın bir çox əsərləri mötəbər müsabiqə və festivalların yüksək dərəcəli mükafatlarına layiq görülmüşdür. Məqalədə F.Hüseynovun violin ifaçılığı və pedaqoji fəaliyyətinə də nəzər salınmışdır. Ömrünün çox hissəsini Türkiyədə yaşayan F.Hüseynov burada uzun illər violin sənətinin sirlərini gənc musiqiçilərə öyrətmiş, həmçinin Adana Konservatoriyasında "Simli alətlər" kafedrasına rəhbərlik etmişdir. Onun tələbələri Türkiyədə və dünya ölkələrində keçirilən violin müsabiqələrində diplomlara layiq görülmüşlər. Məqalədə F.Hüseynovun yaradıcılığından qırmızı xətt kimi keçən sülh mövzusu xüsusi olaraq işıqlandırılmışdır.

Açar sözlər: Azərbaycan, musiqi mədəniyyəti, Fərhəng Hüseynov, bəstəkar, Yaponiya, violin.

Azərbaycan musiqi mədəniyyətində xüsusi imzası olan bəstəkarlardan biri də Fərhəng Hüseynovdur. Musiqi sənətində violin ifaçısı, pedaqoq və bəstəkar kimi tanınan F.Hüseynovun yaradıcılığı yalnız milli zəmində deyil, həm də beynəlxalq səviyyədə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu əhəmiyyət ilk növbədə F.Hüseynovun beynəlxalq səviyyədə qazandığı uğurlarla, eləcə də öz yaradıcılığı ilə uzaq dünya xalqlarının mədəniyyətinə verdiyi töhfələrlə səciyyəvidir.

Musiqi tarixinə ilk yapon operasının müəllifi kimi daxil olan Fərhəng Hüseynovun yaradıcılığı klassik musiqinin bir sıra janrları ilə zəngindir. Musiqi sənətinə violin ifaçısı kimi gəlməsi bu alət üçün maraqlı əsərlərin yaranması ilə səciyyəvi olmuş, bununla yanaşı bəstəkar simfoniya, konsert, dram tamaşalarına, kinofilmlərə musiqi, kapriçcio, kvartet, vokal əsərləri, opera, balet, uşaqlar üçün fortepiano silsiləsi, qoboy və simli alətlər üçün "Aşiq Alın xatirəsinə", on alət və kamera orkestri üçün Konsert və s. bəstələmişdir. Göründüyü kimi, bəstəkarın maraq dairəsi olduqca genişdir. Burada instrumental solo və ansambl əsərləri, iri həcmli musiqili səhnə əsərləri, teatr, kino musiqisi, simfonik əsərlər yer alır. Bəstəkarlıq sənətinin xeyir-duasını Azərbaycanın görkəmli bəstəkarı Qara Qarayevdən alan F.Hüseynovun yaradıcılığında parlaq səhifələr, bir-birini əvəz edən uğurlar, müsabiqə və festivallarda qazandığı nailiyyətlər çoxdur. Bu nailiyyətlər F.Hüseynovun həm ifaçılıq, həm də bəstəkarlıq fəaliyyətində əks olunmuşdur.

Violin sənətinin sirlərini XX əsrin görkəmli ifaçısı L.Koqandan alan F.Hüseynovun bu istiqamətdə fəaliyyəti hər zaman ən yüksək səviyyədə təqdim olunmuşdur. Hələ P.İ.Çaykovski adına Moskva Dövlət Konservatoriyasında təhsil aldığı illərdə Berlində keçirilən Herbert fon Karayan adına müsabiqədə çalışdığı orkestr qızıl medala layiq görülür. Bakıda çalışdığı illərdə də F.Hüseynov pedaqoji fəaliyyətlə

yanaşı, konsert ifaçılığını davam etdirir, solo və ansambl çıxışları ilə daim dinləyicilərin rəğbətini qazanırdı. Qeyd edək ki, Fərhəng Hüseynov hər zaman öz sevimli violin alətinə olan məhəbbətini həm ifaları, həm də pedaqoji fəaliyyəti ilə yaşatmış, qardaş Türkiyədə istedadlı tələbələr yetişdirməyə yaratmağa müvəffəq olmuşdu. Uzun illər Çukurova Universiteti Konservatoriyasında "Simli alətlər" kafedrasına rəhbərlik edən F.Hüseynovun bir müəllim kimi uğurları da musiqi ictimaiyyətinin diqqətində olmuşdur. Türkiyədə keçirilən müsabiqə və festivallarda dəfələrlə münəffər heyətinin üzvü olmuş bəstəkar Aydın Əzimov F.Hüseynovun tələbələri haqqında demişdi: "...Fərhəngin tələbələri hər zaman aparıcı yerləri tuturdular. Baxmayaraq ki, bizdə görkəmli musiqiçilər var, heç kəs onun kimi tələbələr üçün özünü fəda etmədi" [3, s.19]. Bu fikirlərdə F.Hüseynovun həm də öz tələbələrinə qarşı həssas münasibəti, öz sənətini sevdirmək əzmi də nümayiş olunur.

Azərbaycan musiqisində Fərhəng Hüseynov şəxsiyyətini bir sənətkar kimi dəyərləndirmək üçün onun yaradıcılıq yoluna bir qədər geniş nəzər salmaq lazımdır. Haqqında söhbət açdığımız bəstəkarın nəsil kökləri Azərbaycan musiqisinin beşiyi sayılan və dünya mədəniyyətinə görkəmli şəxsiyyətlər bəxş edən Şuşa ilə bağlıdır. Bu bağlılıq onun musiqi sənətinə olan məhəbbətinin yaranmasında genetik daşıyıcıdırsa, seçdiyi sənət yolunda göstərdiyi əzm, zəhmətsevərlik, məsuliyyət isə atasından qaynaqlanmışdır.

F.Hüseynov Azərbaycan astro-fizika elminin inkişafında böyük xidmətlər göstərmiş, bu sahədə ilk elmi tədqiqatların müəllifi olan elmlər doktoru dərəcəsinə yüksəlmiş alim, ilk rəsədxananın yaradıcılarından biri, AMEA müxbir üzvü professor Rəhim Hüseynovun ailəsində dünyaya göz açmışdır [6, s.7]. Astro-fizika elmləri sahəsində qazandığı uğurların yalnız bir qismini sadaladığımız R.Hüseynovun

şəxsinə xas olan tələbkar və ciddiyyət onun oğluna da yansımışdı. Atasının yolunu davam etdirməyə də, Fərhəng Hüseynov ondan görüb-götürdüyü zəhmətsevərlik, yaratmaq əzmi kimi mühüm cəhətləri öz sənət yolunda yaşatmağa nail oldu.

İlk musiqi təhsilini Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının nəzdindəki musiqi məktəbində alan və daha sonra Bülbül adına orta ixtisas musiqi məktəbində davam etdirən F.Hüseynovun violın alətinə maraq göstərməsi onun gələcək yaradıcılıq yolunu həm ifaçı, həm də bəstəkar kimi müəyyən etmiş olur. Bu füsunkar alətdə ifaçılıq qabiliyyətini ilk dəfə E.Y.Barştakdan alan F.Hüseynov bu sənətin sirlərinə yiyələnərkən, həm də M.Tağıyevin (Azərbaycan Dövlət Kvartetinin solisti) və R.Nərimanbəylinin (Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının professoru) dərslərindən əldə etdiyi bilik və bacarıqları yaxşı mənimsəmişdi. Onun istedadı hələ məktəbi bitirmədən öncə Azərbaycanın görkəmli bəstəkarı Qara Qarayevin diqqətini cəlb edə bilmişdi. Çünki, F.Hüseynovun qəlbində aşib-daşan musiqi sevgisi onun yaradıcılığa aparıcı yolunu da işıqlandırmağa qadir idi. Məktəb illərində F.Hüseynov Olqa Nikolskayanın sinfində bəstəkarlıq dərsləri alır.

Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına violın ifaçısı kimi qəbul olan Fərhəng Hüseynov burada da bəstəkarlıq dərslərini davam etdirir və fortepiano üçün yazdığı sonata ilə Qara Qarayevin müsbət rəyini alaraq onun sinfində oxumaq şansı əldə edir. Tədrisən parlayan istedadı ilə hər zaman müəlliminin diqqət və qayğısını öz üzərində hiss edən F.Hüseynovun yaradıcılıq yolunda Q.Qarayev şəxsiyyətinin böyük rolu olmuşdur. Hələ III kursda oxuyarkən müəlliminin məsləhəti və köməkliyi ilə Moskva Dövlət Konservatoriyasına keçən F.Hüseynov burada da dünya səviyyəsində məşhur olan peşəkar violın ifaçısı Leonid Koqandan dərslər almağa başlayır. Burada keçən məhsuldar illər və əldə etdiyi yüksək bilik və təcrübələr F.Hüseynovun gələcəkdə tanınmış violın ifaçısı kimi yetişməsində mühüm rol oynamışdı. Hələ tələbə ikən (1972) konservatoriyanın orkestri tərkibində Herbert fon Karayan adına müsabiqədə qızıl medala layiq görülmüşdü. İfaçı karyerasını uğurla davam etdirən F.Hüseynov həm solist, həm də müxtəlif tərkibli ansambların üzvü kimi dünya və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinin peşəkar ifaçısı kimi çıxış etmişdir. Bundan başqa, F.Hüseynov sevimli aləti üçün bir sıra əsərlərin işləmələrini və aranjimanlarını hazırlamış, həyat yoldaşı pianoçu Leyla Hüseynovanın müşayiəti ilə ifa edərək Türkiyə və Amerika dinləyicilərinin böyük rəğbətini qazanmışdı.

F.Hüseynovun ifaçılıq sənətinə olan bağlılığı onun pedaqoji fəaliyyətində də özünü büruzə vermişdir. Moskvadan qayıtdıqdan sonra Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında pedaqoji fəaliyyətə başlayan F.Hüseynov bu işi daha sonra Türkiyənin Adana şəhərindəki Çukurova Universitetinin Konservatoriyasında davam etdirmişdir. Burada "Simli alətlər" bölümünə rəhbərlik edən F.Hüseynov onlarla istedadlı tələbələr yetişdirərək qardaş ölkədə violın

ifaçılığının uşaq musiqi məktəblərindən başlayaraq ali təhsil səviyyəsinə qədər yüksələn sisteminin təməlini qoymağa müvəffəq olmuşdu. Onun tələbələri hər zaman müəllimin böyük zəhmətini müvəffəqiyyətlə nümayiş etdirərək müxtəlif müsabiqələrdə uğur qazanır, eləcə də F.Hüseynovla birlikdə uğurlu konsert çıxışları ilə yadda qalırdılar [2, s.396].

F.Hüseynovun bir müəllim kimi uğurları həm də onun bir sıra ölkələrdə təşkil edilən müsabiqələrə münaf kimi dəvət alması ilə əlaqədar idi. Dünyanın bir çox ölkələrində (ABŞ, Yaponiya, Argentina və s.) ustad dərsləri verməklə o, bir çox əcnəbi tələbələrin sevgisini qazanmışdı. Bəstəkarla həsr edilmiş tədqiqatlardan birində F.Hüseynovun yaponiyalı tələbəsi Ayako Tanabenin öz ustadının ardınca Bakıya gəlməsi və burada konsert proqramı ilə çıxış etməsi haqqında maraqlı məlumat da yer alır [3, s.18]. Bütün bu faktlar F.Hüseynovun pedaqoq, bəstəkar, musiqi xadimi kimi öz müasirlərinin sevgisini qazanmış şəxsiyyət olaraq dəyərini bir daha ortaya qoyur. Mətbuat səhifələrindən birində bəstəkar A.Əzimovun, pianoçu Zöhrab Adıgözelzadənin F.Hüseynov haqqında fikirlərinə nəzər saldıqda, hər iki sənətkarın onun pedaqoq kimi dəyərlərini yüksək qiymətləndirdiyini, vaxtsız ölümündən dolayı Azərbaycanda öz məktəbini yarada bilməməsinə təəssüf hissələ vurğuladıqlarını müşahidə edirik.

Fərhəng Hüseynov şəxsiyyətini Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində xarakterizə edən onun peşəkar bəstəkar yaradıcılığıdır. İlk təcrübələri hələ məktəb illərinə təsadüf edən musiqiçinin gələcəkdə parlaq bəstəkar olacağı onun müəllimlərinə, o cümlədən Qara Qarayevə də bəlli olmuşdu. Təsadüfi deyil ki, uzaqgörən sənətkar hələ konservatoriyanın ikinci kursundan F.Hüseynovun Moskva konservatoriyasına keçirilməsini tövsiyə etmişdi. Yüksək səviyyəli peşəkar musiqi mühitində yetişən F.Hüseynov burada yalnız violın ifaçılığını deyil, həm də yaradıcı potensialını genişləndirməyə müyəssər olmuşdu. Görkəmli musiqiçilərdən dərslər alması və paytaxt şəhərinin mədəni mühitində püxtələşməsi F.Hüseynovun bəstəkarlıq fəaliyyətinə mühüm təsir göstərmişdi.

F.Hüseynovun ilk əsərləri 70-ci illərə təsadüf etsə də, onun bəstəkar kimi formalaşması keçən əsrin 80-ci illərinə təsadüf edir. Bu dövr Azərbaycan musiqisi mürəkkəb və ziddiyətli tarixi siyasi hadisələrin fonunda inkişaf edirdi. Bir tərəfdən hələ Sovet imperiyasının öz varlığını qoruyub saxlamaq uğrunda apardığı dimaqqarası yenidənqurma siyasəti, bir tərəfdən də yavaş-yavaş süni şəkildə qızıqdırılan millətlərarası konfliktlər dövrün yaradıcı insanlarına da təsir edirdi. Bu illərdə bəstəkarın yaradıcılığında instrumental musiqi (solistlər, xor və orkestr üçün "Qələbəlik dastanı" kantatası istisna olmaqla) geniş yer tutur. F.Hüseynov 70-80-ci illərdə yaradıcılığında mühüm yer tutan və Azərbaycan violın repertuanna mühüm töhfə olan violın və simli orkestr üçün konsertini (1982), o cümlədən Simli alətlər üçün Serenada (1982), violın üçün sonata (1980), violın və fortepiano üçün 5 pyes (1974), 10 alət və kamera orkestri üçün Konsert, qoboy və simli alətlər üçün "Aşiq

Alının xatirəsinə”, soprano, bas, xor və orkestr üçün müharibə əleyhinə Kantata, 1 sayılı simli kvartet, soprano və simli kvartet üçün “Günəş himni”, Fortepiano üçün Sonata, uşaqlar üçün fortepiano silsiləsi, Prelüd və tokkata (İmprovizasiya və tokkata) (1974), Fortepiano üçün fuqa (1979) kimi əsərlər bəstələmişdir. 80-ci illəri xarakterizə edən əsərlər sırasında bəstəkarın kinofilmlərə yazdığı musiqi də yer alır. Onların sırasında “Mənim arzularım hardadır” (1983), Polad adalar (1985), Xalça haqqında dastan (1985), Abşeron qalaları (1989) kimi sənədli filmlər yer alır [1, s.118].

Sadalanan əsərlərin sırasında iri və kiçik həcmli instrumental və qismən vokal janrlar yer tutur. Yaradıcılığın çiçəklənmə dövrü adlandıra biləcəyimiz bu mərhələdə artıq bəstəkarın müraciət etdiyi mövzular müəyyən qədər təsnif etmək mümkün olur. F.Hüseynovun yaradıcılıq yolunda qırmızı xətt kimi keçən sülh mövzusu bu mərhələdə artıq iki əsərlə təmsil olunurdu. Bu da soprano, bas, xor və orkestr üçün müharibə əleyhinə Kantata və soprano və simli kvartet üçün “Günəş himni” əsərləridir. Hər iki əsərdə bəstəkar vokal-instrumental musiqinin imkanlarından istifadə etmişdir. Bu təsadüfi deyildir. Mətn və musiqinin vəhdətində təcəssüm olunan sülh şüasının qəlblərə yol tapan bəstəkar təfsiri ilə təəssümü artıq F.Hüseynovun yaradıcı təfəkkürünün əsas istiqamətini müəyyən etmiş olurdu. Bundan başqa daha çox simfonik təfəkkürlü bəstəkar kimi təsir bağışlayan F.Hüseynovun vokal musiqi potensialını da ortaya çıxarırdı.

Yaradıcılığının ilkin dövrü kimi qiymətləndirdiyimiz 1970-1980 illərdə yazılan daha bir əsər - violin və simli orkestr üçün konsertin əhəmiyyəti bir neçə aspektdə qiymətləndirilməlidir. Professional violin ifaçısı kimi şöhrət tapmış F.Hüseynovun bu alət üçün əsər bəstələməsi məntiqli yaradıcılıq hadisəsidir. Bundan əvvəl bəstəkarın bu alət üçün pyesləri və Sonatası var idi. Lakin, konserti əvvəlki əsərlərdən fərqləndirən mühüm cəhəti F.Hüseynovun musiqisində bir qədər sonra başlıca üslub xüsusiyyəti kimi öz təsdiqini tapan pentatonika əsaslı lad təfəkkürünün özünü büruzə verməsidir. Violin və simli orkestr üçün konsertin musiqisində bəstəkar həm də Azərbaycan xalq musiqisinin aşıq və muğam sənəti kimi zəngin yaradıcılıq irsinə müraciət etmişdir. Bundan başqa konsertlə bağlı tədqiqatlarda müəlliflər impressionizmə xas olan cəhətləri də qeyd edirlər. Pentatonika faktını vurğulamaqda əsas məqsədimiz isə F.Hüseynovun yaradıcılığının kamilləşmə dövrü kimi dəyərləndirdiyimiz 90-cı illərdə yazılan əsərlərlə bağlıdır. Belə ki, XX əsrin 90-cı illəri bəstəkarın yaradıcılıq yolunda bir sıra ilkərin əsasını qoymaqla yanaşı, həm də yeni istiqamətin formalaşması ilə seçiyəvidir.

F.Hüseynovun Azərbaycan musiqisində ən parlaq yaradıcılıq uğurları Yaponiya mədəniyyəti ilə bağlıdır. Bu bağlılığa aparən yol bəstəkarın “İpek yolu” Beynəlxalq Festivalında iştirakı ilə başlamışdı [7, 95]. Yaponiyanın sponsorluğu ilə təşkil edilən bu müsabiqədə dünya ölkələrindən qatılan bəstəkarlar tərəfindən 278 simfonik əsər göndərilmişdi. Onların

sırasında F.Hüseynovun “Zaman üzrə səyahət” beş hissəli simfonik konserti də vardı. Müsəbiqənin yekununda F.Hüseynov beş laureatdan biri kimi ikinci dərəcəli diploma layiq görülür. “Müsəbiqənin mövzusu “Böyük İpek Yolu” Adriatika sahillərindən Yaponiyanın Naqasaki limanına qədər uzanırdı. Bütün dünya xalqlarını sülhə, əminamənliyə səsləyən bu beş hissəli orkestr kompozisiyasında (“Böyük səhra”, “Hərb və sülh”, “Böyük elçilik”, “Oyunlar”, “Ay yolu”) Avropa, Azərbaycan, çin, yapon musiqisinin intonasiyalarından istifadə edən bəstəkar əsərin əsas qayəsinin təcəssümünə nail olmuşdur” [2, s.395]. F.Hüseynovun musiqisi yapon cəmiyyətini o qədər təsirləndirmişdi ki, bəstəkar ilk yapon operasının bəstələnməsi təklifi olunmuşdu.

Uğurlu başlanan bu yol məhz həmin opera ilə öz parlaq davamını tapmış oldu. Yapon tanınmış iş adamı və opera müğənnisi Eyko Aokinin təklifi ilə yazılan “Kodayu” operasının premyerası 1991-ci ildə Tokioda baş tutmuş və böyük uğur qazanmışdı. Əsərin tarixi mahiyyəti həm də onun ilk yapon operası kimi bu ölkənin musiqi mədəniyyətinə daxil olması ilə əlamətdar idi. Yapon musiqisinə bələd olmaq və onun bəstəkar təfəkküründə inikasını yaratmaq artıq simfonik konsertdə bəstəkar müyəssər olmuşdu. Elə bu nailiyyəti ilə də yapon cəmiyyətini fəth edən F.Hüseynovun növbəti əsəri artıq bəlli bir təcürübəyə əsaslanaraq öz köklərini bir qədər də möhkəmləndirmiş oldu. “Kodayu” operası yapon, çin və rus folklorunun F.Hüseynovun yaradıcı təfəkküründə vəhdət yaradaraq unikal bir sənət hadisəsi kimi həm Azərbaycan, həm də Yaponiyanın musiqi mədəniyyətinə daxil oldu. Bəstəkarın yapon musiqisinə olan marağı onun digər əsərlərində də davam etmişdir. Bu mənada operadan altı il sonra yapon müğənnisinin sifarişi ilə yazılmış dörd romansı (A.S.Puşkinin sözlərinə) misal göstərmək olar. Bu ölkə ilə mədəni əlaqələrin bir tərəfi də F.Hüseynovun professional violin müəllimi kimi yapon musiqiçilərin diqqətini cəlb etməsi, ondan ustad dərsləri almaları ilə bağlıdır.

Fərhəng Hüseynovun yaradıcılığının yetkin mərhələsi vətəndən uzaqda, qardaş Türkiyənin Adana şəhərində keçmişdir. Burada yerləşən Çukurova Universitetinin Konservatoriyasında “Simli alətlər” kafedrasına rəhbərlik edən bəstəkar öz fəaliyyətini həm pedaqoji, həm də yaradıcı istiqamətdə davam etdirmişdi. Onlarla tələbələr yetişdirən F.Hüseynovun bu sahədə qazandığı uğurlar geniş miqyasda əks-səda doğururdu. Onun tələbələri həm Türkiyədə, həm də dünya ölkələrində keçirilən beynəlxalq müsabiqələrdə ön sıralarda laureat adını qazanıb. Bundan başqa F.Hüseynov bir çox müsabiqələrin münisiflər heyətinə dəvət edilir, mətbuat səhifələrində onun haqqında mötəbər musiqi xadimlərinin yüksək fikirləri işıqlandırılırdı.

Türkiyədə yaşadığı dövrdə F.Hüseynov musiqinin bir sıra janrlarına müraciət etmişdir. Bu əsərlərin sırasında üç hissəli simfoniya, “Balaca şahzadə” operası (1990), “Zaman üzrə səyahət” simfonik konserti (1991), “Kodayu” operası (1993), Orqan üçün

"Mərasimlər" (1991), Kiçik kantata (1996), Violin və fortepiano üçün sonata (1997), soprano və simli kvartet üçün "Stabat mater" (1998), Kamera orkestri üçün "Fantazia Ladino" (İsrail sifarişilə) (1998-1999), 2 sayılı simli kvartet (2000), A.Puşkinin sözlərinə 4 romans (1997) (yapon müğənnisinin sifarişilə), Kapriçcio Quarani (2000), "Kraliça Aba" (2005-2006) kimi maraqlı nümunələr yer alır. Bu siyahıya nəzər saldıqda biz bəstəkarın yaradıcılığında dünya xalqlarının musiqisinə müraciətin başqa nümunələrini də görə bilirik. Buna misal olaraq "Fantazia Ladino" (İsrail), "Kapriçcio Quarani" (Paraqvey) və "Kraliça Aba" (Misir) əsərlərini göstərə bilərik. Adıçəkilən əsərlərdə F.Hüseynovun dünya xalqlarının mədəniyyətinə olan marağı bariz nümayiş olunur. Bununla yanaşı, bəstəkar müraciət etdiyi xalqın mədəniyyətini, folklorunu, tarixini yaxından öyrənməklə, yaratdığı əsərdə bu təfəkkürü musiqinin dili ilə canlandırmağa cəhd göstərmiş və uğurlu nəticələr əldə etmişdir. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında belə təcrübələri çox sadalamaq mümkündür. Q.Qarayev, F.Əmirov, S.Hacıbəyov, R.Hacıyev, F.Qarayev, F.Əlizadə və digər bəstəkarlar dünya xalqlarının mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, folkloruna müraciət edərək musiqi tarixini dəyərli əsərlərlə zənginləşdirmişlər. Bu əsərlərdə hər bəstəkarın fərqli yanaşma tərziləri, təfsir üsulları və bədii təfəkkürü özünü göstərmiş, dünya mədəniyyətinə Azərbaycan bəstəkarının gözü ilə baxmaq imkanı yaratmışdır. F.Hüseynovun əsərlərində biz dünyanın fərqli qütblərində yerləşən xalqların musiqisinə, ədəbiyyatına, mədəni irsinə müraciəti müşahidə edirik. Bir tərəfdə pentatonika əsaslı çin, yapon musiqi intonasionaları, digər tərəfdə Portuqaliyada qəbilə şəklində yaşayan quaranilərin özünəməxsus ritm xüsusiyyətləri ilə zəngin xalq musiqisi, bir tərəfdə də Misir əfsanəsindən ilhamlanan baletin əsrarəngiz musiqi dili Fərhəng Hüseynovun əsərlərində ən maraqlı təfsir üsulları ilə təqdim olunur. Bu əsərlər bəstəkarın yaradıcı təfəkkürünün geniş hüdudlarını, sərhəd tanımayan maraqlı dairəsini və ən əsası musiqi sənətini bütün bəşərin anladığı bir dil kimi qəbul etdiyini göstərir.

F.Hüseynovun yaradıcılığında qırmızı xətt kimi keçən sülh mövzusu haqqında xüsusi bəhs etmək lazımdır. Bəstəkarın yaradıcılıq simasının püxtələşməsi Azərbaycanın ən mürəkkəb, ziddiyyətli və müharibə faciələrindən əziyyət çəkən tarixi mərhələsinə təsadüf etmişdir. Bu zaman ərzində baş verən hadisələr, xalqın başına gələn faciələr bəstəkarın yaradıcılığında da dərin izlər buraxmışdır. F.Hüseynovun sülh mövzusunda əsərləri sırasında soprano, bas, xor və orkestr üçün müharibə əleyhinə Kantata, soprano və simli kvartet üçün "Günəş himni", "Zaman üzrə səyahət" 5 hissəli simfonik konserti, soprano və simli kvartet üçün "Stabat mater" və "Yer üzündə sülhə nail olmalı" oratoriyası yer alır. "Stabat mater" dünya bəstəkarlarının yaradıcılığında aparıcı mövqə tutan mövzulardan biridir. Bu mövzuda xeyli sayda əsərlər yazılmışdır. F.Hüseynovun ilk baxışdan dini mövzuya müraciət etməsi təəssüratı yaranmış olsa da, əslində bəstəkar burada yenə də ümumbəşəri problemə toxunaraq əzab

çəkən Meryəm ananın timsalında müharibədə övladlarını itirən, onun gətirdiyi faciələrin qurbanı olan bütün anaları cəmləşdirir.

Sülh mövzusu öz təcəssümünü tapdığı "Yer üzərində sülhə nail olmalı" doqquz hissəli oratoriyası F.Hüseynovun yaradıcılığının parlaq səhifələrindən birini təşkil edir. Bu əsər 1995 - ci ildə yazılmışdır. Bəstəkar bu oratoriyaya görə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Sülh zirvəsi" tituluna layiq görülmüşdür. Oratoriyanın poetik mətni ingilis şairlərinin şeirlərindən, eləcə də müxtəlif dillərdə oxunan sülh dualarından təşkil olunmuşdur. Yazıldığı vaxtdan on il sonra doğma vətəndə, Filarmoniyanın salonunda, o cümlədən Türkiyənin Mersin şəhərində Cumhuriyyət günü münasibətilə Opera və Balet Teatrının səhnəsində səsləndirilmiş və böyük rəğbətlə qarşılanmışdır.

Fərhəng Hüseynovun yaradıcılığını səciyyələndirən əsas cəhət bəstəkarın yazdığı əsərlərin bir çoxunun yüksək mükafatlara layiq görülməsi ilə bağlıdır. Onun bəstələdiyi əsərlərin uğur tarixçəsinə nəzər salaq:

- "Zaman üzrə səyahət" 5 hissəli simfonik konserti (1991) - "İpək yolu" Beynəlxalq Musiqi Festivalında II yerə layiq görülmüşdür;

- "Yer üzündə sülhə nail olmalı" oratoriyası (1995) - Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Sülh zirvəsi" xüsusi tituluna layiq görülmüşdür;

- "Stabat Mater" oratoriyası (1998) - Ümumdünya insan hüquqları Deklorasiyasının 50 illiyinə həsr olunmuş Respublika müsabiqəsinin mükafatına layiq görülmüşdür;

- "Kapriçcio Quarani" (2000) - Paraqveydə keçirilən Xose Asunsiyon Floresə həsr olunmuş müsabiqədə 100 əsər içərisindən seçilərək YUNESCO-nun I mükafatına layiq görülmüşdür;

- "Kraliça Aba" baleti - 2005-2006-cı illərdə Türkiyədə keçirilən "Mərmərə balet yarışması"nda qalib gələrək birinci mükafata layiq görülmüşdür.

Belə uğur siyahısı heç də hər bəstəkara nəşib olmur. F.Hüseynovun gəncliyi onun uğurlu ifaları ilə yaddaşlarda iz buraxmışdısa, bəstəkarlığı və xüsusilə 1990-cı ildən sonra yaranmış əsərləri həm Azərbaycan, həm də dünya musiqi mədəniyyətinə xüsusi nailiyyət tarixçəsi ilə daxil olmuşdur. İlk yapon operasının müəllifi olan F.Hüseynov öz yaradıcılığı ilə ABŞ, İtaliya, Portuqaliya, İsrail, Türkiyə, Paraqvey dinləyicilərinin qəlbinə də fəth etmişdir. Onu Azərbaycanla yanaşı, Türkiyə, Yaponiya, Paraqvey ictimaiyyəti öz milli bəstəkarı, musiqi xadimi hesab edir. Ümid edirik ki, bəstəkarın yaradıcılığına həsr etdiyimiz bu kiçik araşdırma musiqişünas tədqiqatçıları bir daha Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin "Fərhəng Hüseynov" adlı səhifəsini yenidən vərəqləməyə sövq edəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva Z. Fərheng Hüseynov - 60. Bakı: Musiqi dünyası, 2009. № 3-4(41), s.118-119.
  2. Azərbaycan musiqi tarixi 5 cildlik. Bakı: Elm, 2020. V cild. 668 s.
  3. Heydərova Ş. Fərheng Hüseynov. Bakı: Şərq-Qərb, 2014. 32 s.
  4. Mustafayeva T.Ə. Azərbaycan bəstəkarlarının müxtəlif janrlarda violonçel üçün yazılan seçilmiş əsərlərin təbliğatçısı Eldar İsgəndərovun ifaçılıq nümunəsində (Əziz ?izli - violonçel və fortepiano üçün "Poema", Fərheng Hüseynov - solo violonçel üçün "Sonata", Firəngiz Əlizadə- violonçel və simfonik orkestr üçün "Mərsiyə" adlı konsert) <. Bakı: SkyE, 2021. 174 s.
  5. Yusibova N. Ənənəvi Avropa janrının Azərbaycan bəstəkarının yaradıcılığında təcəssümü: Fərheng Hüseynov: Stabat mater. Bakı: Musiqi dünyası, 2021. № 2(87), s.123-126.
  6. Novruzov N. Unudulmaz iki ömrün dastanı. Bakı, Respublika qəzeti, 22 dekabr, 2017. s.7
- Rus dilində:**
1. Алиева Ф.Ш. Японские дни Фарханга Гусейнова. Баку: Ирс, 1999, с.95-98.
  2. Ислам А. Цель творчества - самоотдача, а не шумиха, не успех... Баку, Газета Зеркало, 17 февраль, 2011. с.8

ТВОРЧЕСКИЕ ДОСТИЖЕНИЯ ФАРХАНГА ГУСЕЙНОВА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЕ

В представленной статье рассматривается творческий портрет азербайджанского композитора Фарханга Гусейнова. Ф.Гусейнов, свою творческую деятельность начал в 70-е годы 20 века, он занимает одно из значительных и достойных мест в музыкальной культуре Азербайджана. Ф.Гусейнов использовал многие жанры классической музыки - сонаты, концерты, квартеты, симфонии, кантаты, оратории, оперы, балеты, музыка для кино, романсы и т. д. Опера Ф. Гусейнова «Кодаю», написанная на японскую тему, вошла в музыкальную историю Японии, как первая японская опера. Многие произведения композитора удостоены высоких наград на престижных конкурсах и фестивалях. В статье также рассматривается исполнительская и педагогическая деятельность Ф. Гусейнова. Ф. Гусейнов, проживший большую часть жизни в Турции, на протяжении многих лет преподавал здесь секреты скрипичного искусства молодым музыкантам, а также возглавлял кафедру «Струнные инструменты» в консерватории Аданы. Его ученики были награждены дипломами на конкурсах скрипачей, проводимых в Турции и по всему миру. В статье особо выделена тема мира, которая красной линией проходит через все творчество Ф.Гусейнова.

Ключевые слова: Азербайджан, музыкальная культура, Фарханг Гусейнов, композитор, Япония, скрипка.

Creative achievements of Farhang Huseynov in Azerbaijani music culture

The presented article provides an overview of the creative portrait of Azerbaijani composer Farhang Huseynov. Beginning his creativity in the 1970s, F.Huseynov holds a distinctive and worthy place in Azerbaijani musical culture. He had applied many genres of classical music, composing works in the genres of sonata, concerto, quartet, symphony, cantata, oratorio, opera, ballet, film music, romance and more. His opera "Kodayu" is the first piece written on a Japanese theme and has been recognized in Japanese musical history as the first Japanese opera. Many of the composer's works have received prestigious awards at renowned competitions and festivals. The article also highlights F.Huseynov's violin performance and pedagogical activities. Living much of his life in Turkey, Farhang Huseynov taught the secrets of violin art to young musicians for many years and led the "String Instruments" department at the Adana Conservatory. His students have won diplomas in violin competitions held in Turkey and worldwide.

The article particularly emphasizes the theme of peace, which runs like a red thread throughout F.Huseynov's creative works.

Keywords: Azerbaijan, music culture, Farhang Huseynov, composer, Japan, violin.